

Wat doen we met etnisch profileren; door de vingers zien of heeft politie een tik op de vingers nodig?

Op 30 mei jongstleden werd rapper Typhoon staande gehouden door een ijverige politieagent die een onderbuik gevoel had dat iets niet klopte: een jonge negroïde man in een dure auto. *“Dat moet wel drugsmoney zijn”*, zo deelde hij later (eerlijk) zijn gedachten. Anderhalve week later werd voetballer Kenneth Vermeer staande gehouden omdat hij als donkere jongen in een dure auto reed.

Het zijn slechts twee recente voorbeelden van een groter probleem: verkeerscontroles die worden uitgevoerd, niet om de Wegenverkeerswet te handhaven, maar omdat er iets niet in de haak zou zijn. Dat ‘iets’ heeft meestal van doen met dure auto’s en vaak ook met inzittenden met een niet zo blanke huidskleur als het melkmeisje van Kenneth’s kunstzinnige naamgenoot. Of het nu etnisch profileren, ‘slechts’ controleren van bestuurders met dure auto’s of proactief opsporen van criminaliteit is, het is niet de bedoeling. De scheidslijn tussen deze drie fenomenen is namelijk nauwelijks te trekken. Het Gerechtshof Amsterdam keurde een dynamische verkeerscontrole - die doelbewust was ingezet om delicten op te sporen - in december dan ook af. Bij deze 'dynamische verkeerscontrole' is de politie op zoek naar mogelijke criminelen om informatie over hen te krijgen. Als de politie een auto ziet waar men - op basis van de onderbuik - iets afwijkends aan meent te zien, wordt die auto gevolgd door politie in burger. Vervolgens laten agenten in uniform de auto stoppen en doen zij alsof zij een verkeerscontrole uitvoeren. In werkelijkheid gaat het om het natrekken van informatie over de bestuurder en de inzittenden om hun eventuele criminele achtergronden en activiteiten te achterhalen. De controle is in zijn geheel niet gericht op naleving van de Wegenverkeerswet, zo gaf de politie ten overstaan van de rechter toe.

Het Gerechtshof oordeelde dat er sprake was van misbruik van bevoegdheden, sloot de aangetroffen kilo hennep uit als bewijs en sprak de verdachte vrij. Dit is bijzonder omdat rechters de afgelopen jaren vormverzuimen nauwelijks sanctioneren, als daardoor een verdachte moet worden vrijgesproken. Een invoelbare gedachte, die desalniettemin nuancering behoeft. Immers leggen de ervaringen van Vermeer en Typhoon direct een groot nadeel bloot: agenten handelen steeds vaker buiten hun bevoegdheden hetgeen leidt tot een steeds verdergaande inperking van mensenrechten van burgers, zoals o.a. het recht op de persoonlijke levenssfeer.

Ondanks officiële excuses aan Typhoon en enkele afkeurende tweets van agenten, blijkt dat uit uitgelekte berichten van het intranet dat menig agent geen enkel probleem heeft met etnisch profileren; etnische achtergronden spelen nou eenmaal een rol bij aanhoudingen. Ook het Openbaar Ministerie vond dat er niks mis was met deze gang van zaken en stelde cassatie in. Kennelijk is het OM er veel aan gelegen dat dit soort verkeerscontroles mogen worden uitgevoerd.

Drie dagen voordat Kenneth Vermeer werd gecontroleerd werd de conclusie van de Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad gepubliceerd. Dit is een advies aan de Hoge Raad inhoudende of de zaak al dan niet opnieuw moet worden behandeld. Hij komt tot de conclusie dat de verkeerscontroles niet ‘alleen maar’ werden ingezet wegens opsporingsdoeleinden. Uit de overwegingen van het Gerechtshof bleek namelijk dat telkens om het rij- en kentekenbewijs werd gevraagd ter identificatie. Er werd daardoor ook gehandhaafd op de Wegenverkeerswet en dus niet alleen opgespoord. Bijzonder, want agenten geven toe in zijn geheel niet geïnteresseerd te zijn in de handhaving van de Wegenverkeerswet. Blijkbaar weet de Advocaat-Generaal meer over de intentie dan de agenten zelf.

Natuurlijk gaat controle vaak over in opsporing als bij die controle belastende informatie tegen de bestuurder van een auto wordt gevonden. Het zou ook bevreemden als de politie dan de ogen zou moeten sluiten. Bij de dynamische verkeerscontrole echter is vanaf het begin sprake van misleiding en het ontwijken van de regels om maar zoveel mogelijk strafrechtelijk interessante informatie te vergaren. De enige reden dat naar het rij- en kentekenbewijs wordt gevraagd is om de rechter te misleiden.

Daar is doelbewust over nagedacht door de politie en justitie, zodat op een dubieuze wijze kan worden weggekomen met het proactief opsporen van criminaliteit.

Het standpunt van het OM en de Advocaat-Generaal bevreemdt, omdat deze methode wettelijk niet geregeld is; voor fouillering en het doorzoeken van een voertuig is immers wettelijk gezien nu eenmaal een redelijk vermoeden van schuld aan een misdrijf nodig.

Het werk van de politie is zonder meer lastig, maar vormt geen rechtvaardiging voor etnisch profileren, noch voor de inzet van bevoegdheden waarin de wet niet voorziet. Opsporing van (met name) zware criminaliteit is niet makkelijk, ook de zware crimineel weet natuurlijk op doortrapte wijze aan handhaving te ontkomen. Aan de andere kant staan politie en justitie al zeer veel wél wettelijk geregelde bevoegdheden ten dienst en wordt aan het criterium van een 'redelijk vermoeden van schuld' al vrij snel voldaan.

De vraag is dan ook wat wij als burgers – met welke huidskleur, type auto en uit welke buurt dan ook – hebben aan dergelijke waarborgen als politie en justitie actief op zoek zijn naar manieren om die waarborgen ongestraft niet te hoeven naleven? Het antwoord op die vraag is nu aan de hoogste rechter: de Hoge Raad.

Desiree de Jonge en Paul Verweijen